

ФІНАНСИ, ГРОШІ, КРЕДИТ

УДК 330.342.3; 316.614.4
JEL M21; P49

Жуйков Г.Є.³⁹

*д.е.н., професор, Міжнародний університет бізнесу і права
(Херсон, Україна)*

<http://orcid.org/0000-0002-2336-6430>

Білоусова С.В.⁴⁰

*д.е.н., професор, Міжнародний університет бізнесу і права
(Херсон, Україна)*

<http://orcid.org/0000-0003-4034-5946>

Імшеницька І.Г.⁴¹

*ст. викладач, Міжнародний університет бізнесу і права
(Херсон, Україна)*

<http://orcid.org/0000-0002-1184-9857>

**ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК МЕХАНІЗМ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

У статті показана значимість підприємництва для розвитку соціально-спрямованої економіки України, зроблено акцент на необхідності збільшення частки малого і середнього бізнесу у валовому внутрішньому продукті, висвітлені механізми сприяння розвитку підприємства в соціальній сфері національної економіки. На фоні розкриття суті соціалізації доведена необхідність і першочерговість для України заходів із проведення соціально орієнтованої економічної політики.

Ключові слова: соціалізація, підприємництво, економічна і соціальна підсистеми, соціальна переорієнтація, соціальна політика, підприємницький потенціал, економічна і соціальна функції, соціальний аудит.

Жуйков Г.Е.

*д.э.н., профессор, Международный университет бизнеса и права
(Херсон, Украина)*

Белоусова С.В.

*д.э.н., профессор, Международный университет бизнеса и права
(Херсон, Украина)*

Имшеницкая И.Г.

ст. преподаватель, Международный университет бизнеса и права

³⁹ Жуйков Геннадій Євгенович; д.е.н., професор; завідувач кафедри фінансів, обліку і оподаткування; Міжнародний університет бізнесу і права (Херсон, Україна)

⁴⁰ Білоусова Світлана Валентинівна, д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту, Міжнародний університет бізнесу і права (Херсон, Україна)

⁴¹ Імшеницька Ірина Георгіївна, ст. викладач кафедри маркетингу, Міжнародний університет бізнесу і права (Херсон, Україна)

(Херсон, Україна)

ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО КАК МЕХАНИЗМ СОЦИАЛИЗАЦИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

В статье показана значимость предпринимательства для развития социально-направленной экономики Украины, сделан акцент на необходимости увеличения доли малого и среднего бизнеса в валовом внутреннем продукте, освещены механизмы содействия развитию предприятия в социальной сфере национальной экономики. На фоне раскрытия сути социализации доказана необходимость и первоочередность для Украины мероприятий по проведению социально ориентированной экономической политики.

Ключевые слова: социализация, предпринимательство, экономическая и социальная подсистемы, социальная переориентация, социальная политика, предпринимательский потенциал, экономическая и социальная функции, социальный аудит.

Zhuikov G.

*Doctor in Economics, Professor, International University of Business and Law
(Kherson, Ukraine)*

Belousova S.

*Doctor in Economics, Professor, International University of Business and Law
(Kherson, Ukraine)*

Imshenitska I.

*Senior Lecturer, International University of Business and Law
(Kherson, Ukraine)*

ENTREPRENEURSHIP AS MECHANISM OF SOCIALIZATION OF NATIONAL ECONOMY

The article highlights the significance of entrepreneurship for the development of the socially oriented economy of Ukraine, stresses the need to increase the share of small and medium-sized businesses in the gross domestic product, and highlights the mechanisms for promoting enterprise development in the social sphere of the national economy. Against the background of the disclosure of the essence of socialization, the necessity and priority for Ukraine of socially oriented economic policy measures is emphasized.

Key words: socialization, entrepreneurship, economic and social subsystems, social reorientation, social policy, entrepreneurial potential, economic and social functions, social audit.

Актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку України критичного значення набуває створення високоефективної соціально-спрямованої економіки. Загально визнаним є той факт, що підприємництво відіграє важливу роль у процесі формування ринкових відносин, виступає рушійною силою соціально-економічного розвитку держави. Тому визначальним напрямком соціально-економічного розвитку держави є стимулювання ефективного функціонування існуючих підприємницьких структур і створення сприятливого середовища для розвитку нових. Використання вказаного курсу буде сприяти раціональному використанню ресурсного потенціалу країни, зростанню рівня життя та соціальної захищеності населення, мотивації до активної трудової діяльності, підвищення конкурентоздатності підприємств і вихід їх на рівноправне партнерство у світовому економічному співробітництві.

Сучасна глобальна науково-технічна, інформаційна та екологічна революція потребує відповідних змін у моделях економічного розвитку. Забезпечення його стійкості неможливе без інституційної трансформації, проведення політики інституційних змін, що, у свою чергу, потребує формування відповідного наукового підґрунтя, вироблення чітких підходів до проблематики інституційних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідно до концепції формування соціально орієнтованої національної політики держава повинна забезпечувати створення умов для реалізації загально визначених прав людини на мінімальне споживання, а також на працю, освіту, охорону здоров'я і соціальне забезпечення в разі непрацездатності, безробіття, стихійних лих тощо, реалізація яких є вихідною соціалізації в цивілізованих країнах світу.

Дослідження значення підприємств у соціалізації економічного життя завжди було полемічним питанням в економічній теорії, проте його важливість визначають майже всі вчені, які працюють під інноваційною економікою.

Розробці теоретичних, методичних і прикладних питань розвитку підприємства і його впливу на соціальну сферу країни присвятили свої праці такі науковці, як В. Зомбарт, Ф. Хайек, М. Вебер, Ф. Кенс, Р. Хозрич, Й. Шумпетер. Різноманітні аспекти інституційних змін розкриваються в працях російських учених Л. Абалкіна, А. Олейніка, О. Сухарьова, А. Шостічко та ін.

З українських варто віокремити М. Долішнього, Б. Пасхавера, С. Степоненко, П. Саблука, Г. Чернікова, О. Щербіну та ін.

З огляду на вагомі дослідження провідних науковців, питання задоволення економічних інтересів на основі структурних змін продуктивних сил, що сприятиме

стабільному розвитку виробництва, високими темпами економічного зростання та підвищення рівня життя населення, яке забезпечує гармонійний розвиток підприємства і соціалізації ще недостатньо вивчені.

Мета статті: обґрунтування впливу підприємництва на соціальну орієнтацію економіки як інструменту, що поєднує свободи ринку з принципом соціального вирівнювання.

Постановка завдання. Першочерговими умовами соціалізації з боку держави є необхідність забезпечення в разі непрацевдатності, безробіття, стихійних лих тощо, реалізація яких є вихідною соціалізації в цивілізованих країнах світу, тобто забезпечувати хоча б просте відтворення населення з поліпшенням якості його життя та стану генофонду, відтворення потенціалу ресурсів праці у вимірах його фізичного здоров'я, професійного рівня тощо.

Важливо розуміти, що економічна якість розвитку (ефективність, прибутковість) має поєднуватись із соціальною якістю (високий рівень освіти, охорони здоров'я, рівень добробуту і тривалість життя, задоволеність характером та умовами праці тощо). Розуміння природи й ролі соціалізації повинно бути вільне від традиційних міфів та уявлень, наприклад таких, як безоплатність соціальних послуг, державний патерналізм їх забезпечення, неефективна природа вкладень у соціальну сферу тощо.

Результати дослідження. Соціальне має справу, переважно, з механізмом розподілу, перерозподілу і споживання благ (передусім – національного доходу) через бюджетну систему країни, яка спирається на податкову політику та політику доходів населення, за допомогою яких здійснюються інвестиції в розвиток соціальної інфраструктури, тобто «людський капітал», виплати соціальних трансфертів, а також раціоналізація структури і динаміки доходів різних прошарків населення тощо. Специфічна складність соціалізації полягає в її надзвичайній багатоаспектності, тобто безмежності.

Соціалізація передбачає широкий доступ до соціальних послуг через надання державних кредитів, грошових виплат на задоволення соціальних потреб, унаслідок обмеженості ресурсів, тільки для осіб з незначними прибутками, а також – до гарантованого мінімуму заробітної плати. Взаємодія економічних і соціальних складників означає не тільки те, що економічний розвиток забезпечує зростання можливостей для задоволення соціальних потреб, а й зворотню дію соціального складника на підтримку високої економічної активності. Соціалізація економіки повинна бути спрямована на виявлення потенціалу людської особистості.

Соціальна орієнтація економіки має враховувати людські і матеріальні ресурси,

екологічну ситуацію, національну своєрідність і традиції. З розвитком суспільства змінюються не тільки природні умови або запаси ресурсів, а й людські потреби. Це означає, що, можливо, доведеться переоцінювати й цілі розвитку.

Зростання соціалізації – курс, що задає загальний напрям руху, коли неминуча соціальна нерівність мусить бути збалансована пошуками справедливості, де індивідуалізм урівноважується розвинутим почуттям солідарності. Зростання соціальної орієнтації потребує підтримки певної рівноваги між демократичними інститутами і сильною державною владою, державним, регіональним, підприємницьким регулюванням економіки і ринковим механізмом саморегулювання, приватною і державною власністю, економічною ефективністю і соціальною справедливістю.

Соціалізація економіки упорядковує і структурує економічні відносини за допомогою правил і норм, сприяє підвищенню стійкості економічної системи та формує довгострокові чинники її стабільного розвитку [5, с.18].

Соціальна орієнтація економіки припускає вибір суспільних пріоритетів, цілеспрямоване стимулювання виробництва товарів народного споживання і послуг, підтримку соціальної сфери тощо [1, с. 28]. На думку Л. Абалкіна, соціально орієнтована економіка є постійним стимулюванням економічної активності, формуванням передумов, за яких кожна людина зможе своєю працею, енергією, ініціативою та талантом забезпечити достатні умови для себе та своєї родини [2, с. 345].

Енциклопедичні словники трактують соціалізацію економіки – як одну з ключових складових частин світового процесу, що проявляється в соціальній переорієнтації виробництва, гуманізації праці і житті людей, пом'якшенні соціальної диференціації і зростанні значення соціальної сфери, деперсоніфікації власності та інших явищах і процесах [10, с. 140]. А з точки зору соціології, соціалізація – це процес інтеграції індивіда в суспільство через засвоєння ним певних цінностей, норм, установок, зразків поведінки і всієї сукупності людських знань, властивих даному суспільству [8, с. 25].

Ураховуючи особливості ринкової економіки, економісти трактують соціальну ринкову економіку як вищу стадію розвитку ринкової економіки, в якій ринкові методи господарювання поєднуються з державним регулюванням економіки, її соціальною спрямованістю [11, с. 12]. Відповідно соціально орієнтована економіка – особлива форма ринкового господарювання, свідомо спрямована державою і суспільством на виконання певних соціальних завдань [4, с. 7].

Процес соціалізації економічних відносин на макрорівні економіки полягає в узгодженні і координації індивідуальних та суспільних інтересів за допомогою вироблених суспільством норм і цінностей у напрямі досягнення економікою суспільного

оптимуму та підвищення соціального добробуту. Соціалізація економіки - є процесом самоорганізації економічних відносин, що відбуваються на нано-, мікро- і макрорівнях економіки, об'єктами якого є індивіди, спільноти індивідів, держава та суспільство. Економічний розвиток тісно пов'язаний із розвитком соціальним, без цього взаємозв'язку неможливий ані соціальний, ані економічний поступ. Проте оцінити цей зв'язок складно, оскільки важко визначити наслідки соціальних процесів за допомогою лише кількісних показників. Взаємодоповнюваність, взаємозалежність соціального та економічного – характерна риса системного суспільного розвитку, у якому економічна якість поступу рівною мірою поєднується із соціальною якістю, що концептуально повинні передбачати домінування гуманістичних факторів, за якими людина визнається центром формування економічних і соціальних взаємин.

Диференціація економічної і соціальної підсистем залежить від специфіки потреб та інтересів кожної з них. Економічні потреби — це матеріальні потреби людини включно з тими, що пов'язані з функціонуванням суспільного виробництва. Соціальні потреби – це потреби людини як особистості, які первинно задані самою природою і розвиваються, у зв'язку з її функціонуванням у суспільстві. Задоволення цих потреб здійснюється за певного соціально-економічного порядку, тобто обмежень, що коригуються як ринковим механізмом саморегулювання, так і іншими складниками механізму, оскільки є угоди та дії, що гальмують конкуренцію, або обставини, коли заради збереження конкуренції нехтують соціальними інтересами на користь економічним. Тому, має бути встановлений порядок для створення норм формування якості конкуренції та її захисту, а також норм захисту існування самої конкуренції, оскільки вона – безпосередня рушійна сила економічного розвитку.

За теперішніх умов процес соціально-економічного розвитку набирає нових ознак, що по-різному характеризують якісні зміни перехідної економіки. Ці зміни відповідають реаліям функціонування системи (суспільні, економічні, політичні тощо) з певним періодом, який зумовлює поступовий розвиток. Отже, у розвитку будь-якої економічної системи настає період, коли вона переростає свої можливості й починає переростати в іншу систему.

Основними напрямками для реалізації такої моделі можуть бути: усебічне розширення сфери дії ринкових законів та інститутів як тривалий регульований державою процес з поступовим переходом до посилення ринкового саморегулювання; цілеспрямована підтримка державою ключових економічних параметрів, застосування критерію економічної безпеки для визначення ефективності соціально-економічної стратегії та тактики; виважена промислова політика, цілеспрямована перебудова

виробничих структур, з метою досягнення соціальної ефективності й міжнародної конкурентоспроможності економіки, орієнтація на мобілізацію власних інвестиційних ресурсів; максимальне залучення наявної інституційної системи, урахування національної специфіки, використання історично сформованого менталітету економічних суб'єктів до економічного процесу; поєднання сильної держави із сильними суб'єктами господарювання на ринку; стимулювання ефективного попиту, незначний обсяг державних витрат у сукупному попиті; постійне врахування соціальних проблем економічних перетворень.

Соціальна переорієнтація економічної політики за таких умов має розглядатися не як тактичний крок, а як основна мета здійснюваних реформ, безпосереднє втілення в життя завдань, що визначають довгострокову стратегію соціально-економічного розвитку держави, розбудову в нашій країні ефективної соціально орієнтованої ринкової економіки.

З початком реформ стратегічною помилкою був пріоритет політичних цілей над економічними, коли цілям перерозподілу власності й економічної влади були принесені в жертву цілі соціально-економічні: ефективне використання ресурсів, підвищення рівня та якості життя людей. Руйнація старого соціально-економічного устрою призвела до руйнації матеріальних основ відтворення економіки.

Основний висновок звідси може бути один: пріоритетним має стати певний сектор економіки. Інфраструктура повинна обслуговувати його, добудовуватися над ним і органічно розвиватися разом з ним, а не замість нього. Це аксіоматична істина, але її ціна виявилася настільки високою, а втрати настільки значними, що для виправлення становища нині у виснаженої української економіки бракує ресурсів.

Отже, наша економіка сама ціною величезних втрат підвела своєрідну риску в суперечці між двома концепціями виходу з кризи. Їх мовно можна назвати монетаристською й кейнсіанською, що у специфічних українських умовах постали, по суті, альтернативою між пріоритетами розвитку реального і тіньового секторів економіки. Зростання реального сектору економіки – найнадійніша основа розв'язання всіх соціально-економічних проблем, зокрема й призупинення інфляції, хоча й тимчасово, можна припустити й деякий безпечний рівень інфляції, щоб зняти гострі обмеження на споживчі та інвестиційні товари.

Усе це вимагає активної соціальної політики на рівні держави, адже економіка, у якій існують і розвиваються зазначені негативні явища, не може бути внутрішньо збалансованою. Першочерговими заходами подолання економічної кризи й забезпечення цивілізованого рівня життя населення мають стати впровадження інноваційно-орієнтованої моделі економічного розвитку країни; поступове цілеспрямоване проведення

соціально орієнтованої економічної політики; конструктивне посилення державної політики в усіх сферах економічного та соціального життя і дієва корекція на її основі процесів ринкової трансформації.

Пріоритетними, значно конкретнішими шляхами усунення деформацій перехідного процесу в Україні є такі: припинення масового субсидювання та застосування раціональної процедури банкрутства неконкурентоспроможних підприємств; формування функціонально цілісної ринкової інфраструктури; інноваційна та інвестиційна підтримка всіх галузей національної економіки; стимулювання підприємництва в галузі високотехнологічних виробництв; органічне поєднання на економіко-правовому рівні процесу приватизації із закінченням реструктуризації та модернізації підприємств; легітимне впорядкування податкового тиску на суб'єктів господарювання та відчуження тіньового сектору, передусім реприватизація кримінального капіталу на користь держави; підвищення купівельної спроможності і населення на основі стимулювання процесу залучення його до високопродуктивної праці у вітчизняному виробництві

Соціально-орієнтована економіка стає життєздатною тільки тоді, коли дотримуються необхідні межі соціального захисту, оскільки лише за таких умов забезпечуються суспільні умови для того, щоб людина могла збільшувати власний трудовий внесок, реалізувати власні можливості, а отже, і доходи. Соціальна база такої економіки – масовий прошарок економічно активного населення, матеріально забезпечених людей, далеких від утриманських настроїв, які усвідомлюють особисту відповідальність за свою долю і здатні стати рушієм економіки – за власним ставленням до праці, кваліфікацією, за можливостями адаптуватися до процесів розвитку економіки та нагромадження трудових доходів.

У цьому контексті дещо глибше й всеохоплююче постає значення та роль інституту підприємства як інструменту соціалізації національної економіки. Формування та розвиток у соціальній сфері держави складне й довготривале завдання, що може бути виконане тільки в комплексі із соціально-економічним розвитком всієї території та підвищенням якості людського капіталу. Тому виконання цього завдання ми вбачаємо в науково обґрунтованій програмі комплексного розвитку всієї країни, направленої на підвищення ефективності та конкурентоздатності всіх місцевих підприємств, зростання економічного добробуту та соціальної захищеності населення при розв'язанні екологічних проблем територій.

Ураховуючи значимість підприємництва для соціально-економічного розвитку української спільноти й економіки держави в цілому, необхідності збільшення частки малого і середнього бізнесу у валовому внутрішньому продукті до рівня розвинених країн

необхідно розробити механізм сприяння розвитку підприємництва соціалізації національної економіки України.

У контексті загального визначення підприємництва як процесу покращення життя під час його функціонування та розвитку, становлення сучасної економічної та соціальної свідомості та культури суб'єктів підприємництва, їх соціальної відповідальності, упевненості в меті та конкретних завданнях підприємництва сучасних соціальних цінностей, формування відповідної інституціональної бази, спрямованої на застосування різних інструментів, розглядається наукове бачення системної структуризації механізмів та інструментів підтримки підприємництва в соціалізації української економіки.

Під механізмом розвитку підприємництва в соціальній сфері держави ми розуміємо взаємодію сукупності організацій, інститутів, форм і методів, що можуть бути застосовані для узгодження різноманітних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності в соціальній сфері країни, органів державного управління різних рівнів, суспільства, забезпечення сталого розвитку. Розробка механізмів підтримки підприємництва в національній економіці направлена на впровадження в економічну систему в процесі її функціонування та розвитку, соціальної свідомості, упевненості в меті, а саме в конкретних завданнях підприємництва в соціальній сфері, через застосування стимуляторів і дестимуляторів щодо обмеження негативного впливу або навпаки поширення позитивного впливу на сталий розвиток держави. Авторське бачення механізмів розвитку підприємництва в соціальній сфері України наведено на рисунку 1.

Схарактеризуємо основні з них. Передусім розглянемо правові механізми. Законодавчими актами, що регулюють діяльність у соціальній сфері, є господарський, адміністративний і податковий кодекси. Для повної реалізації всіх функцій підприємництва в соціальній сфері необхідно забезпечити неухильне виконання всіх законодавчих актів і вчасне внесення змін і доповнень відповідно до сучасних умов функціонування постреформованих економік.

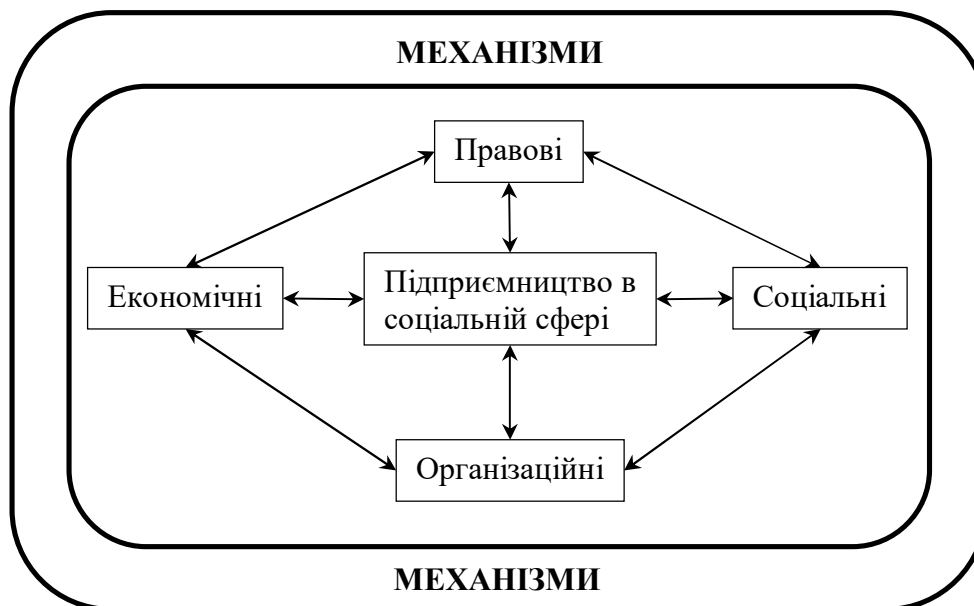

Рис. 1. Механізми розвитку підприємництва в соціальній сфері України

Економічний механізм функціонування підприємництва в соціальній сфері будується на системі таких економічних важелів, як податки, державна підтримка, трансферти, субсидії та ін. Обмеженням в підприємницькій діяльності є податки та платежі, штрафи, пені, відшкодування збитків за порушення соціального законодавства.

До організаційних механізмів можна віднести систему побудови нових чи вдосконалення старих організаційних форм зі сприяння розвитку підприємництва в економіці держави. Обмеженнями в створенні організаційного механізму є соціальні стандарти, норми і нормативи, облік, контролінг, паспортизація, діагностика.

Ми вважаємо, що доцільним буде створення агентств з підтримки підприємництва. Вони створюються зі складу різних інститутів за допомогою форм і методів, що використовуються для узгодження економічних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності, органів влади, територіальних громад на різних ієрархічних рівнях і людини як особистості.

Агентство повинне бути обране з представників різних споріднених галузей, а штатний персонал мати навички в найважливіших для реалізації корпоративних стратегій сферах. Для створення агентства створюється ініціативна група розвитку, яка звітуватиме безпосередньо перед органом вищої інстанції та тісно співпрацюватиме з директором. Таке агентство є зручним стартовим майданчиком у початковий період діяльності підприємців, оскільки її призначення та напрямок діяльності природно доповнюють одне одного. Агентство надає послуги підприємцям, допомагаючи їм розпочати власну справу, розширити і рефінансувати свої підприємства, а також працює з індивідами, групами й агентствами у сфері реалізації ініціатив з економічного розвитку громади, спрямованих на

зміцнення та диверсифікацію економіки.

Діяльність агентства включає бізнес-консультування, професійний розвиток і навчання, підтримку доходів і надання позик на розвиток бізнесу. Агентство допомагатиме підприємцям і підтримуватиме розвиток бізнесу (організаційна структура наведена на рисунку 2).

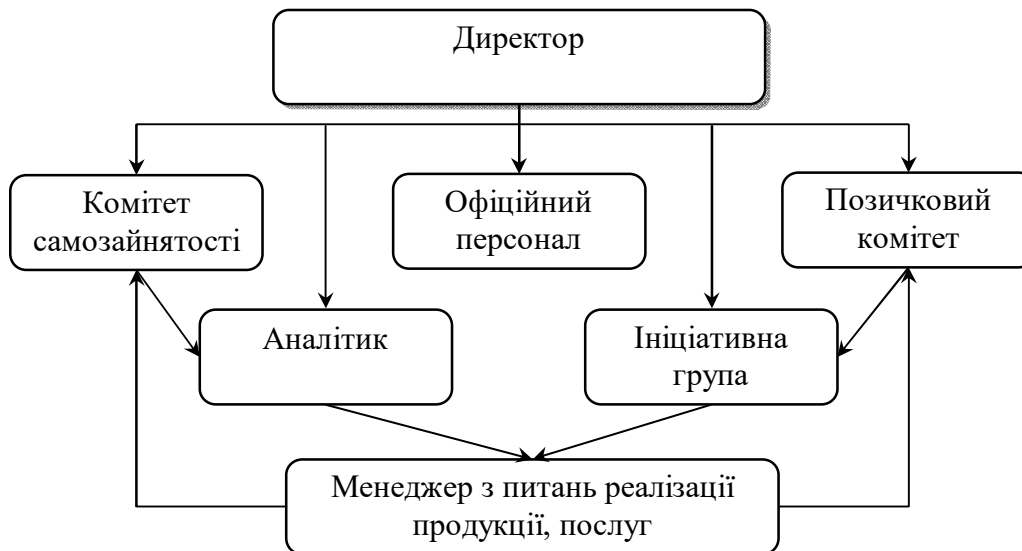

Рис. 2. Організаційна структура агентства з підтримки підприємництва

До складу комітету входить директор і представники, які добре орієнтуються в секторі виробництва продукції та послуг, серед них ті, що мають досвід роботи в таких сферах. Це агентство керуватиме ініціативною групою, забезпечуючи особистий внесок, керівництво та критичне оцінювання, а також визначаючи урядові програми та ініціативи, що можуть позитивно вплинути на його заходи.

Ініціатива зі створення агенства повинна виходити від членів територіальної громади з підтримкою обласних і районних рад народних депутатів. Якщо це сільські території, то підвищення ролі сільських громад та основного носія їх функцій – сільських (селищних) рад при розв'язанні соціальних проблем і формуванні сприятливого середовища для життєдіяльності вимагає трансформації командно-адміністративної системи управління соціально-економічним розвитком села в територіально-самоврядну [9].

Соціальний механізм полягає в створенні сприятливого середовища для розвитку підприємництва в соціальній сфері міста чи села за рахунок реалізації його соціальної функції. Формування підприємницького потенціалу в соціальній сфері може бути здійснене тільки в комплексі із соціально-економічним розвитком усієї території та підвищенням якості людського капіталу. Для цього необхідно впровадити такі заходи:

- підвищити ефективність роботи закладів соціальної сфери, що дасть можливість поліпшити рівень освітніх послуг, медичного обслуговування, стандарти життя мешканців, зробіть проживання для них привабливішим, зменшить відтік кваліфікованих кадрів, сприятиме розвитку людського капіталу, посилить рівень соціальної захищеності;
- розвивати фінансову, транспортну, консультативно-дорадчу інфраструктуру;
- удосконалити діяльність державних іа місцевих органів влади з орієнтацією їх роботи на комплексний розвиток підпорядкованої території та людського капіталу;
- збільшити інвестиції в дослідження, навчання та перекваліфікацію працівників, освіти молоді в найнеобхідніші сфери національного господарства;
- проводити навчання і перепідготовку незайнятого населення та безробітних за професіями, які дозволять розпочати роботу у сфері малого бізнесу (в межах виконання заходів з кадрового забезпечення підприємницької діяльності через центри зайнятості, навчальні заклади, бізнес-центри, бізнес-інкубатори тощо).

Пріоритетні напрямки запровадження підприємництва в соціальній сфері наведені на рисунку 3.

Рис. 3. Пріоритетні напрямки запровадження підприємництва в соціальній сфері

На засадах системного підходу до класифікації видів підприємницької діяльності підприємництва в соціальній сфері може бути реалізовано:

- соціальна експертиза;

- соціальний аудит;
- соціальний контролінг;
- соціальна сертифікація;
- соціальні цільові програми;
- соціальний маркетинг;
- соціальне страхування;
- соціальний лізинг.

Вияткового значення, на нашу думку, слід надати такому виду підприємницької діяльності, як соціальний аудит. Аналізуючи ситуацію, яка склалась на нині в підприємницькому середовищі, можна зазначити, що термін «соціальний» є досить часто уживаним. Звичним для нас являється існування соціального підприємця, соціального капіталу, соціального підприємства, а на мегарівні – країни із соціально-орієнтованою економікою.

Тому зараз важливим є соціальний аспект розвитку суспільства та всіх його елементів. Саме питання аудиту досить широке, визначають багато видів аудиту, серед яких аудит фінансової діяльності, екологічний аудит та інші, серед них на рівні підприємств виділяють соціальний аудит. Соціальна функція підприємства стає навіть важливішою, ніж економічна.

Проведення соціального аудиту відображено в Концепції формування національної моделі соціального аудиту. У відповідно до Концепції замовниками соціального аудиту можуть бути власники або керівники підприємства, роботодавці, профспілки, представники органів влади та не урядових організацій.

На Заході соціальний аудит почав практично застосовуватись у 90-х роках минулого століття і був зумовлений:

- бажанням запобігти соціальній напруженості та конфліктам;
- формуванням правової бази соціального аудиту;
- полегшенням компанії сформувати позитивний імідж.

Найпоширенішим видом соціального аудиту є корпоративний аудит (на рівні підприємства).

Проведення такого виду аудиту дає можливість власнику:

- зменшити плинність кадрів;
- поліпшити трудову дисципліну;
- запобігти емоційному перевантаженню та стресам працівників;
- зменшити помилки та недоліки в роботі;
- поліпшити психологічний клімат у колективі.

Слід зазначити, що досліджувана економічна література не дає чіткого визначення самого поняття «соціальний аудит». Зазвичай він розглядається переважно як підвид операційного аудиту, Так, Л.П. Кулаковська визначає аудит як «контроль за виконанням колективних договорів між адміністрацією і колективом фірми, дотримання психофізичних рекомендацій при призначенні працівників на посаду, дотримання правил економії» [6]. На нашу думку, це радше перелік об'єктів "соціального аудиту", а не розкриття за суттю. Тому вважаємо правомірним суть соціального аудиту як перевірку процедур і методів функціонування господарської системи в аспекті соціально-трудових відносин з метою оцінювання їх ефективності та відповідності законодавчо-нормативним актам.

Виконання соціального аудиту і повідомлення про його результати визначаються не так легко, як при інших видах аудиту. Ефективність соціально-трудових відносин доволі складно об'єктивно оцінити, ніж їх відповідність законам чи інструкціям, оскільки перше є достатньо об'єктивним. На відміну від інших видів аудиту, соціальний скерований не тільки на минуле, але й на майбутнє.

На наш погляд, метою соціального аудиту є:

- незалежна оцінка ефективності управління соціально-трудовими відносинами;
- розроблення комплексу заходів щодо усунення виявлених недоліків, що безпосередньо впливають на ефективність функціонування трудового колективу.

Основним завданням соціального аудиту є вплив кадрової політики на діяльність і перспективи підприємства, хоча кожне конкретне дослідження не може забезпечити правдивої інфомації про стан кадрової політики на підприємстві (хто ухвалює рішення з цих питань, як це впливає на морально-психологічний клімат і мотивацію працівників). При проведенні соціального аудиту потрібно з'ясувати основні принципи планування кар'єри персоналу – оцінку діяльності, системи підготовки і перепідготовки кадрів. У сфері оплати і мотивації праці необхідно вивчити вплив усіх фінансових важелів, які використовуються на підприємстві, політика щодо заробітної плати, участь працівників у розподілі прибутків), інші мотиваційні фактори (перспективні робочі можливості, гарантії зайнятості, соціальні послуги), а також оцінити вплив цих факторів на ефективність організації роботи клієнта.

Об'єктами соціального захисту є соціально-трудові відносини, які перевіряються аудитором у контексті розроблення, прийняття та реалізації угод, планів соціального розвитку на всіх рівнях системи соціального партнерства.

Суб'єктами соціального аудиту є міжнародні експертні організації, органи державної влади, регіональні органи управління, корпоративні структури, а також

керівництво підприємства [7]. Соціальний аудит на підприємстві доцільно здійснювати за такими етапами: організаційний, дослідний і завершальний.

Висновки. Отже, у нашій країні існують усі потенційні можливості для побудови соціально орієнтованої національної моделі, але слід підкреслити, на основі змін в економічній стратегії, що полягають у важливості структурної та промислової політики, з урахуванням функціональної цілісності ринкової системи, та активізації підприємництва, як фактора підвищення економічної ефективності, насамперед малого та середнього бізнесу.

Література

1. Абалкин Л.И. Россия: поиск самоопределения. Очерки / Л.И. Абалкин: изд. 2-е, доп. – М.: Наука, 2005. – 464 с.
2. Абалкин Л.И. Избранные труды / Л.И.Абалкин: Т. 4. В поисках новой стратегии. – М.: Экономика, 2000. – 645 с.
3. Амосов А.И. Последствия сверхускорения эволюции экономики и общества в последние столетия: Закономерности социального и экономического развития / А.И.Амосов. – М.: Издательство ЛКИ, 2009. – 312 с.
4. Бутенко А.П. От социальной ориентации экономики к ликвидации эксплуатации / А.И.Бутенко // Реформы вчера, сегодня, завтра. –1999. – №3. – С. 7–15.
5. Гринчук Н. Сутність поняття «соціалізація економіки» / Н.Гринчук // Управління сучасним містом. – 2003. – №7–9(11). – С. 17–21.
6. Кулаковвська Л.П. Основи аудиту: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти / Л.П. Кулаковвська, Ю.В. Піга. – К.: «Каравела»; Львів, «Новий світ. – 2000», 2002. – 504 с.
7. Мельник С.В. Концепція формування національної моделі соціального аудиту (проект) / С.В. Мельник, В.П. Матросов, М.К. Гаврицька. – Луганськ, 2008.
8. Соскін О. Моделі влади в Україні: спроба політико-економічного аналізу / О.Соскін // Економічний часопис. – 1997. – №1. – С.3–6.
9. Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: Матеріали Сьомих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених-економістів аграрників / Ред.кол. П.Т.Соблука та ін. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2005. – 710 с.
10. Шоститко А. Трансакционные издержки / А. Шоститко // Вопросы экономики, 1997. – №7. – С. 84–87.
11. Экономическая энциклопедия. – М.: Ин-т экономики РАН, 1999. – 690 с.

References

1. Abalkin L.I. Russia: Search for self-determination. Essays; Izd. 2nd, sup. – M.: Nauka, 2005. – 464 p.
2. Abalkin L.I. Selected Works; T. 4. In Search of a New Strategy. – M.: Economics, 2000. – 645 p.
3. Amosov A.I. Consequences of over-acceleration of the evolution of economy and society in recent centuries: The regularities of social and economic development. – M.: Publishing house LKI, 2009. – 312 p.
4. Butenko A.P. From the social orientation of the economy to the elimination of exploitation // Reforms Yesterday, Today, Tomorrow. – 1999. – No3. – P. 7–15.
5. Grinchuk N. The essence of the notion of "socialization of the economy" // Management of the modern city. – 2003. – №7–9(11). – P. 17–21.
6. Kulakvskaya L.P., Piga Y.V. Fundamentals of Audit: A Manual for Students in Higher Educational Institutions of Education. – K.: "Caravel" Lviv, "New World. 2000", 2002. – 504 p.
7. Melnyk SV, Matrosov VP, Gavrytskaya M.K. Concept of formation of the national model of social audit (project) . – Lugansk, 2008.
8. Soskin O. Models: Power in Ukraine: An Attempt of Political-Economic Analysis // Economic Journal. – 1997. – №1. – P. 3–6.
9. Socio-economic problems of development of the Ukrainian village and rural territories: Materials of the Seventh Annual Meeting of the All-Ukrainian Congress of Agrarian Scientists and Economists: Rev. P.T. Sobluka and others. – K.: NTC "JAE", 2005. – 710 p.
10. Shostitko A. Transaction costs // Problems of econetics, 1997. – №7. – P. 84–87.
11. Economic Encyclopedia. – M.: Institute of Economics, Russian Academy of Sciences, 1999. – 690 p.